

AZ ÖNKORLÁTOZÁS BÁTORSÁGA

Markó Béla

Ha valaki azt kérdezné tőlem, hogy 1989 után a Kárpát-medencei magyar közösségek milyen sajátos erkölcsi értéket tudtak Európának, sőt a nagyvilágnak fölmutatni, akkor habozás nélkül azt válaszolnám: az önkorlátozás bátorságát.

Persze nem vagyok biztos abban, hogy a nagyvilág vagy akár csupán Európa tudja ezt.

Olyan geopolitikai környezetben élünk, ahol a kommunista diktatúrák bukása után nem az önmérséklet, hanem a radikalizmus minősült bátorságnak, és ebben volt is némi igazság mindaddig, amíg a szavakból tettek lettek, az etnikumközi konfliktusokból pedig háborúk, amelyek vérbe borították a kontinensnek ezt a szögletét. Ám az erőszak sehol nem hozott elfogadható megoldást, vagy ha mégis, akkor olyan szörnyűséges sebek árán, hogy egy évszázad is kevés lesz azokat begyógyítani. A kommunizmus által üresen hagyott helyet rögtön kitöltötte a nacionalizmus, és erről a változásról nyilván csak annyi mondanivalónk lehet, hogy egyik kutya, másik eb.

A kilencvenes évek első felében rendkívül nehéz volt nálunk is az etnikai kérdés politikai eszközökkel való megoldásáról beszélni, mert egy általánosan elfogadott értékskálán az önkorlátozás öncsonkításnak minősült, miközben a *most vagy soha*t hirdető hordószónokok mindig megkapták a köteles tapsot.

Pedig mára már szerintem bebizonyosodott, hogy a Kárpát-medencei magyar közösségek számára az önmérséklet jelentette az igazi bátorságot, és eredményt is csak ez hozhatott.

Más szóval: hogy ne magunkról, erdélyiekről beszéljek, Felvidéken például minden valószínűség szerint nem ahhoz kellett 1998-ban a bátorság, hogy szlovák pártokkal ne szövetkezzenek a magyar politikusok, hanem

ahhoz, hogy koalícióra lépjenek velük. És ezzel abba is hagyom röpke moralizálásumat, és engedjék meg, hogy azt, amit a magyar szervezetek az elmúlt években megvalósítottak, olyan politikai mintának tekintsem, amely az időnként még fel-fellángoló viták ellenére egyre inkább meghatározza az egész térség kisebbség- és nemzetpolitikai szemléletét. Lassan-lassan a magyar minta – amelyet szerintem a célok szempontjából a következetes kitartás, de az eszközök tekintetében a szükséges önkorlátozás jellemez – felülkerekedik az erőszak balkáni propagálóján.

Végül is minden probléma megoldására két út kínálkozik: az együttműködéses vagy az ütközéses stratégia. Lehet kooperatív és lehet konfrontációs eszközökkel próbálkozni.

Mi 1989 végén, amikor létrehoztunk egy érdekvédelmi és érdekképviseleti szervezetet, a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget, majd amikor részt vettünk a választásokon, hogy bejussunk a román parlamentbe, tulajdonképpen már döntöttünk arról, hogy politikai eszközökkel próbálunk érvényt szerezni az elnyomott erdélyi magyarság jogainak. Ám a politikán belül is lehet az elzárkózás mellett dönteni, és lehet a párbeszéd útját-módját keresni. 1990 és 1996 között az RMDSZ szinte folyamatosan ebben a dilemmában élt, hiszen – bár nyilvánosan mindenki elismerte, hogy békés eszközökkel, politikai utakon kell az erdélyi magyarság helyzetét rendezni – arról már nyílt vagy lappangó vita folyik mindmáig, hogy kell-e, és ha kell, milyen partnerekkel kell szövetkezni céljaink megvalósítására. Ez az indulatos vita 1993 nyarán már-már a szakadásig sodorta az RMDSZ-t, hogy aztán később sokkal rendezettebb mederben folyjék tovább, ám valójában ma sem szűnt meg igazán.

De ha mindenki egyetértett abban, hogy politikai küzdelemmel kell a megoldásokat érvényesíteni, akkor mi volt a vita igazi tétje – kérdezhetné valaki. Egyrészt a deklarált elvi egyetértés mögött sokszor húzódott meg – amint azt már említettem – mérséklet és radikalizmus ellentéte, másrészt pedig akik az erdélyi magyarságot az önfeladástól féltették akkor, amikor a román pártokkal való szövetségtől óvták az RMDSZ-t, tulajdonképpen az önérvényesítés lehetőségétől akarták megfosztani ezt a közösséget. Hiszen azzal érveltek, hogy a belső párbeszéd túlságosan megnyugtatja a külső közvéleményt, vagyis az európai és euroatlanti intézményeket, és azok nem fognak kellő eréllyel fellépni jogaink védelmében, holott csak tőlük várható az igazán hatékony megoldás. Tehát azért kell konfrontálódni ide-

haza, hogy odakint, Európában ne tudják bedugni a fülüket, legyenek kénytelenek odafigyelni ránk és segíteni nekünk. Sajnos, ez a szépen hangzó érvelés valójában a csodavárás veszedelmes ideológiájának bizonyult, és ezt a kilencvenes évek közepén már tudni lehetett. Nem mintha nem lenne fontos a nemzetközi befolyás, sőt, anélkül valószínűleg mit sem érnének el belső politikai eszközökkel. Alapjában véve mégis az a kissé átfogalmazott közmondás bizonyult helyénvalónak, hogy segíts magadon, és a Nyugat is megsegít. Nem beszélve arról a szintén a kilencvenes évek első felére jellemző tévhitről, miszerint a nyugati demokráciák értékrendje mára már teljességgel kikristályosodott, és többé nem is változik, miközben éppen az értékek átrendezésének képességét kellett volna elsajátítanunk a Nyugattól. Az Európai Unió országai, illetve nemzetei képesek lemondani állandónak hitt értékekről, cserében másokért. Az egységesítés ilyen állandó lemondást jelent, és nemcsak a nemzeti pénznemről, hanem ennél sokkal fontosabb dolgokról is, ami bizony számukra sem fájdalommentes.

Ismétlem tehát: segíts magadon, és a Nyugat is megsegít! Segíts magadon, és mások is megsegítenek. 1996 őszén például a román–magyar alapszerződés megkötésének számunkra két nagy hozadéka volt: egyrészt megszűntek a végeérthetetlen viták, kerekasztalok, konferenciák és tévébeszélgetések az alapszerződésről, másrészt meg rá kellett jönnünk, hogy csodák nincsenek, az alapszerződés sem az, mert nem fogja helyettünk megoldani a problémákat.

Talán ez a felismerés is hozzájárult ahhoz, hogy az 1996-os őszi választások után nemcsak nálunk, hanem a Kárpát-medencében is gyakorlatilag előzmények nélkül az RMDSZ az akkor győztes Demokratikus Konvencióval, illetve a Demokrata Párttal együtt koalíciós kormányzásra vállalkozott. Az önkorlátozás bátorsága kellett ehhez partnereink részéről, de úgy gondolom, hogy a mi részünkről is. Egy kisebbségi vezetőnek csak úgy érdemes politikai eszközökhöz nyúlnia, ha tudja, hogy céljai megvalósításához a politikában szövetségesekre van szüksége. Mi már tudtuk ezt 1996-ban, akkorra már legfontosabb belső vitáink lezajlottak, és a közvélemény is egyértelműen támogatta vállalkozásunkat.

Négy év alatt három miniszterelnököt koptatott el a koalíció, de az RMDSZ mindvégig megbízható partnernek bizonyult. Az is igaz, hogy első két esztendőnket a *bent maradni vagy kilépni* vita mérgezte meg. Újból és újból döntésre kellett vinni a dolgot, míg aztán egy adott pillanatban

azt mondtuk: koalícióban vagyunk, nem vitázunk, végigcsináljuk, és amit tudunk, azt megoldjuk.

Négy év alatt meggyőződéseim szerint az országon belüli román–magyar viszonyban alapvető változás ment végbe, bár még nem visszafordíthatatlanul. A konkrét eredmények is fontosak természetesen, hiszen új, a teljes körű anyanyelvű oktatást lehetővé tevő tanügyi törvényt fogadtunk el, megkezdtük jelentős föld- és erdőtulajdonok visszajuttatását, beleértve a közbirtokossági erdőket is, kidolgoztunk teljesen új kisebbségi nyelvhasználati rendelkezéseket, és utólag is meggyőződéseim, hogy az RMDSZ nélkül nem indult volna el például az egészségügyi reform Romániában. Ám ezeknél a konkrét eredményeknél lényegesebb az, hogy egy addigi történelmi viszony: jogfosztotté és jogfosztotté, többségé és kisebbségé, most kezdett partneri viszonyra átalakulni. Létrejött egy új, hallgatóságos szerződés a román és magyar politikusok között arról, hogy a romániai társadalom általános problémáit éppúgy közös erőfeszítéssel kell megoldani ezután, mint ahogy a magyar közösség helyzetének rendezését is közös célkitűzésnek tekintik.

Nem egyszerűen arról van szó tehát, hogy ellenzékiből kormányba került az RMDSZ, hanem arról, hogy Romániát együtt kormányozták négy évig román és magyar politikusok. Az is igaz, hogy ettől a magyar közösség helyzete radikálisan nem változott meg, de a közérzete viszont igen. És az is igaz, hogy ez a kormányzás nem volt túl sikeres, bár az RMDSZ nem erodálódott, és továbbra is bizalmat kapott a választóktól, de a koalíció csúfosan megbukott, a vezető kormánypart, a Román Nemzeti Parasztpárt be sem jutott a parlamentbe, egy ultranacionalista szervezet, a Nagy-Románia Párt viszont megkapta a szavazatok egynegyedét. Ebből is láthattuk, hogy még tényleg semmi sem visszafordíthatatlan, és ez az aggodalom is hozzájárult ahhoz, hogy a 2000-es választások után megállapodást kötöttünk a 45%-ot kapott, kisebbségi kormányt alakító Szociáldemokrata Párttal – akkor még: Társadalmi Demokrácia Pártja – arra, hogy a parlamentből támogatjuk őket. A kormány az övék, a kormányprogram is, ezért koalícióról nem lehet beszélni, de együttműködésről igen. Az a párt, amely addig szinte minden jelentős pillanatban ellenünk szavazott, most nemcsak hogy elfogadta néhány feltételünket, de meg is valósította azok egy részét. A legjelentősebb ezek közül 2001-ben a helyi közigazgatási törvény elfogadása volt, amely 20%-os kisebbségi lakosság esetén bevezette a részleges két-

nyelvűséget a közigazgatásban, bár ezt még mindig nem alkalmazzák mindenütt. 2002-re új megállapodást kötöttünk, sokkal konkrétabbat és részletesebbet, mint tavaly, belefoglalva többek közt az elállamosított egyházi ingatlanok visszajuttatásának és az állami magyar egyetemi oktatás bővítésének kérdését.

Persze a mindennapi együttműködés egyáltalán nem volt ilyen rózsaszínű, és ma sem az. A nacionalizmust nem sikerült visszaszorítani, és az együttműködésnek nemcsak hívei, hanem nagyon komoly ellenzői, sőt ellenségei is vannak a kormánypártban. Egyébként vannak ilyenek – ha kevesebben is – az RMDSZ-ben is.

Ennek ellenére most nem a kudarokat akarom felleltározni, hanem a kooperatív stratégia működőképességét szeretném bizonyítani, mert meggyőződésem, hogy valóban működőképes az általunk vállalt eszközrendszer, még akkor is, ha szorongva gondolunk arra, hogy még korántsem vagyunk túl a nehezén.

Az RMDSZ és a román pártok partnersége ugyanis egyelőre még inkább politikai érdekeken alapul, és csak kisebb részben azon a felismerésen, hogy a többség érdeke a kisebbségben lévőkkel együttműködni az etnikumközi viszonyok rendezése végett.

Ha nem politikai érdekről van szó, akkor ugyanis miképpen lehet megmagyarázni azt, hogy ugyanazok a koalíciós partnerek, akikkel 1996 és 2000 között számos jó emberjogi és kisebbségjogi rendelkezést kidolgoztunk és érvényesítettünk, most a parlamentben ellenzékbe kerülve hasonló kérdésekben együtt szavaznak ellenünk a Nagy-Románia Párttal. A kormánypárt pedig megszavazza azokat a cikkelyeket, amelyeket körömszaktáig ellenzett akkor, amikor ellenzékben volt.

Politikai logikával ez még valamennyire érthető, politikai érdekek esetében ez még akár racionálisnak is tűnhet. De ez mutatja ugyanakkor, hogy még nagyobb részt politikusokként vagyunk partnerek, kisebbrészt magyarként, többek közt azért is, hogy külpolitikai okokból mostantól fogva nagyon nehéz egy román kormánynak nem kooperálni a magyarság képviselével.

Nagyon is keverve még a gyöngy a makkal, keverve az etnikai kérdés megoldására való hajlandóságot az önös politikai érdekekkel, sőt a nemzetállami nacionalizmussal is. És egyáltalán nem dőlt még el, hogy ki vagy mi fog győzedelmeskedni, a jövő ezekben az országokban még mindig többesélyes.

Egy lassú szemléletváltás mégis elindult – szerintem – a Kárpát-medencében, a magyar minta működni kezdett, és jó lenne, ha sikerülne tartósan tovább működtetni. Ehhez viszont valószínűleg a politikai érdekű együttműködést fokozatosan fel kell váltani az etnikai érdekű együttműködéssel.

A különböző kormányokban való részarányos jelenlétre múló, sőt akár rossz emlékű vállalkozásként is emlékezhetnek majd egykoron utódaink, ha ezt nem váltja fel az a közösségi jog, hogy a közös dolgainkról szóló döntéshozatalban mindenütt részarányosan jelen lehessünk, illetve saját dolgainkról mi magunk dönthessünk.

Amit ma teszünk: versenyfutás az idővel. A palackból kiszabadított szellem ma még esetleg jutalmaz, de holnap talán büntetni fog. Nekünk a magyar közösséget meg kell tartanunk a szülőföldjén, a kitelepülni akaró fiatalokat vissza kell tartanunk, de ehhez biztos jövőképet kell nyújtanunk nekik, mintát arra, hogy lehetséges itthon is egyenrangúként létezni. Ebben nem segít a bajok letagadása, de nem segítenek a pusztulásunkról szóló dörgegelmes próféciák sem.

Ebben ma csak egy cselekvő, kezdeményező, együttműködést kínáló, saját érdekeit jól ismerő, céljai mellett hosszú távon is kitartó Kárpát-medencei magyar politika járhat eredménnyel.